

TERRORIZMUS

Veress Gábor¹ – Dr. Bács Zoltán György²**Az észak-írországi terrorizmus³*****Politikai és szakmai útkeresés a fegyveres harctól az integrációig*****Abstract**

The aim of the present study is to help to know and understand the terrorism in Northern Ireland, rarely highlighted in the Hungarian political literature. The authors analyze in details the conditions led to the terrorism in Northern Ireland and the history of actions committed by the IRA. Applying a new approach the authors present the international connections of the of the IRA, its structure and the main leaders, the new security environment, challenges and the ongoing transformations.

¹ a Terrorelhárítási Központ munkatársa

² egyetemi szakoktató, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet Terrorelhárítási Tanszékének oktatója

³ A tanulmány alapja Veress Gábor szakdolgozata, amely már megírásakor, 2016-ban is alkalmas volt szakmai segédanyagként való felhasználásra. A tanulmányban terjedelmi okokból – a tanulmány tárgyához szorosan kapcsolódó részeket nem érintve – történtek rövidítések.

TERRORIZMUS

Bevezetés helyett

A terrorizmus a modernkori szóhasználatba mintegy ötven éve került be újra, amikor az első repülőgép eltérítő – Raffaele Minichiello – Rómába térített egy amerikai utasszállító gépet. A tett ekkor még nem politikai célú volt, ám a módszert kiválóan alkalmazhatónak ítélték a sajátos politikai, gazdasági célokat esetleg vallási frazeológiával is leplező csoportok. Az elmúlt, közel ötven év terrortörténetét sokan, sokszor feldolgozták, értékelték. A terrorizmus múltja viszont sokkal hosszabb időszakra, gyakorlatilag történelmi korokra tekint vissza, kezdve a bibliai korok szikáriusaitól egészen a magányos elkövetőkig.

A hazai szakirodalomban sok mű foglalkozik a terrorizmus hátterének magyarázatával, feldolgozásával, ám alig történik említés az európai terrorizmus története szempontjából meghatározó jelentőségű, több történelmi időszakot is felölelő, nemzetközi kapcsolatokkal is rendelkező, de nem nemzetközi műveleti területen tevékenykedő terrorszervezetről. Nyilvánvalóan a két szervezet tevékenységének nem voltak olyan magyar vonatkozásai, ami miatt szakmailag vagy politikailag – a hidegháború időszakát leszámítva – szükségesnek tartották volna a történelmi feldolgozást a hosszú távú, terrorellenes politikai és szakmai útkeresés bemutatására. A két szervezet közül az egyik az Euskadi ta Askatasuna, a Baszkföld és Szabadság, vagyis az ETA, a másik a Provisional Irish Republican Army, az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg, az IRA. Ez a két szervezet alapvető befolyást gyakorolt Spanyolország, Írország és az Egyesült Királyság történelmére, a terrorellhárítás szervezeti fejlődésére, műveleti képességeinek kialakítására és fejlesztésére, a felderítés, hírszerzés és elhárítás taktikáinak és operatív módszereinek fejlődésére.

TERRORIZMUS

Az IRA-ról

Tanulmányunk célja az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg, illetve a vele szembenálló brit politikai, rendvédelmi és terrorelhárítási szervek párharcának bemutatása a nyílt forrásból származó dokumentumok, a személyes tapasztalat, valamint ezek kritikai, összehasonlító elemzése segítségével.

Az IRA vonatkozásában nem túlzás kijelenteni, hogy a világ egyik legjobban szervezett terrorcsoportja volt, és működésének beszüntetéséig komoly kihívást jelentett a brit elhárításnak. Bár hivatalosan 2005-ben felhagyott fegyveres akcióival, az utódszervezetek a mai napig aktívak.

Hosszú történelme, folyamatos megújulási képessége és belső harcai alkalmassá teszik ezt terrorszervezetet, hogy történetének, működésének tanulmányozása a brit szolgálatok ellenintézkedéseivel és műveleteivel történelmi-politikai kontextusba helyezve, hasznos legyen a terrorfelderítéssel foglalkozó szakemberek számára.

Az IRA, mint regionális terrorszervezet kialakulásához számos tényező egyidejű jelenléte, illetve kölcsönhatása volt szükséges. A szervezetet, működése során nagyfokú szervezettség jellemezte, ami megnövelte harcértékét és megjelent a hírszerzési és elhárítási gyakorlatában is. Bár szubregionális tevékenysége leginkább a Brit-szigetek területére korlátozódott, komoly nemzetközi kapcsolatrendszerrel bírt (fegyver üzletek Líbiával, kapcsolatok az ETA-val, pénzügyi támogatás az USA-ból).

Ennek megfelelően az IRA konkrét küldetése ellenére – Észak-Írország elszakadása az Egyesült Királyságtól –, akcióit célszerű nemzetközi kontextusba helyezni, és mint a nemzetközi

TERRORIZMUS

folyamatokra ható, jelentős kockázatot képviselő, alkalmanként destabilizáló tényezőként tekinteni.

Szakmai szempontból különösen érdekes, hogy a szervezet elleni elhárító munkát a brit biztonsági szerveknek speciális, különösen ellenséges és zárt közösségekben kellett végezniük.

A történelmi háttér

Az Észak-Írországból zajló konfliktus mintegy 800 éves múltra tekint vissza. A XII. században szálltak először partra az angol csapatok azért, hogy meghódítsák a „Zöld Szigetet”.

Írország VIII. Henrik uralkodása idején, 1542-ben került hivatalosan a brit korona uralma alá. (Crown of Ireland Act 1542, az ír parlament által elfogadott törvényben került lefektetésre, hogy az angol uralkodó egyben az ír trón birtokosa is.) Az írek évszázadokon keresztül igyekeztek függetlenedni, majd eme törekvések a XX. század elejére teljesedtek ki. 1916 április 24-én kitört az ún. Húsvéti felkelés, ekkor az Ír Testvériség több kormányzati épületet foglal el Dublinban, és kikiáltják az Ír Köztársaságot. 1918-ban választásokat tartanak Írországból, melyet a függetlenség párti Sinn Féin (Mi Magunk) óriási fölényrel megnyer.

Az ír függetlenségi törekvések fegyveres konfliktussá eskalálódtak, és 1919. január 21-én kitört az ír függetlenségi háború. Az angol-ír háború egy közel két és fél évig tartó gerilla háború volt az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) és a brit fegyveres erők között (Brit Hadsereg, Ír Királyi Rendőrség /Royal Irish Constabulary).

TERRORIZMUS

A harcoló felek 1921. július 11-én kötnek tűzszünetet. Az ezt követő tárgyalások készítették elő az Angol-Ír egyezmény megkötését 1921. december 6-án. Az egyezmény szerint 26 ír megye kikerül a brit fennhatóság alól, azonban az Ír-sziget északkeleti részén található 6 további megye: Derry, Antrim, Down, Armagh, Tyrone, Fermanagh az Egyesült Királyság része maradt.⁴ (Megjegyzés: eme terület elnevezése Ulster)

Észak-Írorszáiban új fegyveres szervezet hoztak létre 1922-ben a rendvédelmi feladatok ellátására: Royal Ulster Constabulary / Ulsteri Királyi Rendőrség néven. A szervezet a korábbi Ír Királyi Rendőrség katolikus tagjai közül alig toborzott embereket, így a nacionalisták szemében ez egy vallási alapon létrehozott erőszakos szervezet volt, mely tovább fokozta az államtól való elidegenedésüket.

„Troubles” 1968 - 1998

Az „Troubles” (bajok) kifejezést az Észak-Írorszáiban a XX. század második felében kibontakozó etnikai konfliktusra szokás használni, mely időnként áterjedt Írország, Anglia és a kontinentális Európa egyes területeire is. Az erőszakhullám az 1960-as évek végén indult, és az 1998-ban Belfastban aláírt „Nagypénteki Megállapodással” hivatalosan véget ért, de elszórtan azóta is követnek el különböző cselekményeket az IRA utódszervezetei.

⁴ Anglo-Irish Treaty – 6 December 1921.

forrás: <http://treaty.nationalarchives.ie/document-gallery/anglo-irish-treaty-6-december-1921/anglo-irish-treaty-6-december-1921-page-1/> (letöltés időpontja: 2017. 07. 22.)

TERRORIZMUS

A konfliktus alapvetően politikai gyökerű volt, azonban volt vallási és etnikai dimenziója is. A lojalisták/unió pártiak, akik magukat britnek vallották, leginkább protestánsok voltak, míg az ír nemzetiségű népesség, akik szerették volna, ha Észak-Írország kiválik az Egyesült Királyságból és Írországgal egyesül, pedig katolikusok. Az összecsapások a katolikusokkal szemben a protestáns kormányzat és rendfenntartó erők diszkriminatív intézkedéseinek felszámolására tett törekvések közepette kezdődtek.

Minden történelmi időszak kezdeti időpontjának megállapítása komoly vita tárgya a történészek között. Így van ez a „Troubles” időszakával is. Az egyes történészek más-más időpontokat jelölnek meg:

- 1966. a modern kori Ulsteri Önkéntes Erő (Ulster Voluntary Force megalakulása)
- 1968 október 5. Derry, polgárjogi demonstráció
- 1969. augusztus 12. az ún. Bogside Csata kezdete
- 1969. augusztus 14. a brit hadsereg bevetése

Figyelemre méltó, hogy 1969 és 2003 között az észak-írországi paramilitáris csoportok több mint 36.900 löfegyveres és 16.200 bombatámadást követtek el.⁵ Ezek a csoportok a következők voltak:

⁵ forrás: <http://cain.ulster.ac.uk/ni/security.htm#05> (letöltés időpontja: 2017. 07. 18.)

TERRORIZMUS

- az IRA / Irish Republican Army / Provisional Irish Republican Army, mely a legnagyobb és legszervezettebb volt mind közül,
- az INLA / Irish National Liberation Army, Ír Nemzeti Felszabadítási Hadsereg, egy szélsőbaloldali ideológiát követő szervezet, továbbá
- az OIRA / Official Irish Republican Army, Hivatalos Ír Köztársasági Hadsereg, amely szintén szélsőbaloldali, marxista, antiimperialista ideológiát követett. 1969 december – 1972 május között volt aktív, majd több ír kommunista csoporttal együtt megalakította az Irish National Liberation Front-ot (NLF), azaz az Ír Nemzeti Felszabadítási Frontot.

Velük szemben álltak a protestáns, lojalista, koronapárti csoportok: az UDA / Ulster Defence Association / Ulsteri Védelmi Egyesület, a legnagyobb erőt képviselő lojalista csoport, mely 1971-ben alakult és mintegy huszonnégy évig tevékenykedett. Legális szervezetként működött, melynek célja a protestáns kerületek közbiztonságának védelme és az ír nacionalisták agressziója elleni fellépés volt. A fegyveres cselekmények elkövetésére létrehoztak egy fedőszervezetet UFF / Ulster Freedom Fighters /Ulsteri Szabadságharcosok néven, melyet Nagy-Britannia kormánya 1973 novemberében terrorszervezetnek nyilvánított, viszont így az UDA törvényesen működhetett 1992 augusztusáig. A támadások – melyek az évek során összesen több mint 400 halálos áldozattal jártak – célpontjai leginkább az ír katolikus közösséghez tartozó intézmények, események voltak Észak-Írországbán, de néhány robbantást az Ír Köztársaság területén is elkövettek.

TERRORIZMUS

Az UVF / Ulster Voluntary Force / Ulsteri Önkéntes Erő: 1966-ban alakult és a „Troubles” időszak alatt közel harminc évig vett részt fegyveres összecsapásokban. 1994-ben tűzszünetet hirdetett, majd 2007-ben hivatalosan is beszüntette a tevékenységét, de egyes tagjai továbbra is elkövetnek erőszakos cselekményeket. A csoport fő célja az Írország egyesítésére való törekvések elleni fellépés volt. Előszérgettel támadtak ír katolikus civileket és több mint 500 halálos áldozat írható a számlájukra. Az UVF-et az Egyesült Királyság, Írország és az Egyesült Államok is terrrorszervezetként tartja nyilván.

A lojalista terrorcsoportok tevékenysége egy külön kutatásra érdemes témakör, azonban a téma és a terjedelem korlátai miatt ez nem része a jelen tanulmánynak.

Az IRA doktrínája és stratégiája

Az IRA hosszú távú stratégiája az ún. Zöld Könyvben került összefoglalásra. Ezt a kézikönyvet, melyben egy szocialista-demokrata köztársaság megteremtésének menete van levezetve, minden egyes jelentkezőnek tanulmányoznia kellett. A rövid távú célkitűzést viszonylag egyszerűen össze lehet foglalni: kiszorítani a briteket az Ír-szigetről.⁶

Az IRA vezérlőelve az az alapvetés, mely szerint a szervezet jogszerűen alkalmazhat erőszakot azért, hogy a megszállt erőnek tekintett briteket kiűzzék Észak-Írországból.

⁶ O'BRIEN, Brendan (1999): The Long War: The IRA and Sinn Féin, Syracuse University Press. 119. o.

TERRORIZMUS

Az évtizedek alatt a célok elérése érdekében alkalmazott stratégia többször is változott. Az észak-írországi akciók helyett a támadások súlypontja fokozatosan áttevődött az Egyesült Királyság egyéb területeire, mivel az IRA döntéshozói úgy vélték, hogy az utóbbi helyszíneken elkövetett terrorcselekmények nagyobb hatással lesznek a lakosságra. Ezáltal pedig nagyobb lehet az esélye annak, hogy a brit közvélemény követelni fogja a csapatok visszavonását Észak-Írországból. Az 1990-es évek elején a terrorszervezet politikai szárnyát képező Sinn Fein vezetői, Gerry Adams és Martin McGuinness is kifejezetten e mellett érveltek az IRA parancsnokoknál.⁷

Az IRA egyik célja volt a társadalmi támogatottság növelése, viszont ennek ellentmond, hogy a saját elvei alapján működött, figyelmen kívül hagyva egyébként, hogy az ír lakosságnak – éljenek akár északon vagy délen – mi a véleménye a tevékenységéről. A Sinn Fein az észak-ír választásokon általában átlagosan 10 % körüli eredményt ért el, míg Írországbán, ahol szintén bejegyzett pártként működött és működik a mai napig, csak a választók 1,5 %-a adta a pártra voksát. Maguk az ír nemzetiségűek jelentős hányada is azzal a kritikával illette az IRA-t, hogy nincs felhatalmazva az erőszak alkalmazására. Ezzel szemben a fentebb említett „Zöld Könyv” szerint, a szervezet az Írországbán először 1918-ban tartott választások (az ír kultúrkörben „1918 Dail Eireann”-nak nevezett) során kapta a felhatalmazását, mikor is a Sinn Fein a 105 írországi képviselői helyből 73-at szerzett meg a brit parlament alsóházában. Eme elgondolás alapján a Sinn Fein és ezáltal az IRA az Ír Köztársaság legitim kormányának tekinthető. Ebben a

⁷ MOLONEY, Ed (2002). A Secret History of the IRA. Penguin Books. 246. o.

TERRORIZMUS

minőségében pedig joga és kötelessége, hogy fegyverrel harcoljon a célkitűzéseiért.⁸

Érdekességként megjegyzendő, hogy a Sinn Fein által 1918-ban kiadott „manifesto”-nak van magyar vonatkozása is, ugyanis Arthur Griffith, a párt alapítója tanulmányozta az 1867-es osztrák-magyar kiegyezést és az utána kialakuló dualista államot is. Griffith egyértelmű célja az volt, hogy hasonlóan a magyarokhoz politikai eszközök alkalmazásával szerezzen legalább részleges függetlenséget Írországnak.⁹ A Sinn Fein párttagsága viszont kész volt támogatni a fegyveres felkelést is a Nagy-Britanniától való elszakadás érdekében.

Az IRA szervezeti felépítése, működése

Az IRA tevékenységének általános irányítását a hét tagból álló Katonai Tanács (Army Council) végezte. A tanács tagjai közül a döntéshozatalhoz mindig jelen kellett lennie a főparancsnoknak, a főhadsegédnek és a hadigazdálkodásért felelős főbiztosnak (quartermaster general). Utóbbi egy különösen fontos pozíció, mivel a hadigazdálkodásért felelős főbiztos felügyelte az IRA titkos fegyverraktárait, melyek közül jó néhány, az Ír Köztársaság területén helyezkedett el.

Az IRA legfőbb vezetői testülete az ún. General Army Convention (GAC), a Hadi Gyűlés volt, mely viszonylag ritkán került összehívásra. Az IRA alapokmánya szerint a testületet két évente

⁸ O'BRIEN: i.m. 104. o.

⁹ MAYE, Brian (1997): Arthur Griffith, Dublin, Griffith College Publications. 368. o.

TERRORIZMUS

egyszer kötelező volt összehívni, hacsak a többség úgy nem döntött, hogy műveleti okokból indokolt az elhalasztása. A GAC-ban részt vettek a Katonai Tanács tagjai, illetve a különböző szervezeti egységek is delegáltak ide tagokat. A GAC jelölte ki a 12 főből álló Army Executive / Vezérkar tagjait, mely legalább hat havonta ülésezett, és egyik feladata volt, hogy kijelölte a Katonai Tanács tagjait, továbbá, hogy támogassa annak munkáját.

A Katonai Tanács által meghatározott stratégiai feladatok és döntések végrehajtásáról a General Headquarters /GHQ / Főparancsnokság gondoskodott, melynek további feladata volt, hogy biztosította az összeköttetést a Katonai Tanács és az Északi, valamint a Déli Parancsnokság között.

Az Északi Parancsnokság illetékességi területei Észak-Írország, valamint Írország határ menti megyéi (Donegal, Leitrim, Cavan, Monaghan, Louth) voltak. Öt brigád tartozott az irányítása alá: Belfast, Derry, Donegal, Armagh és Tyrone-Monaghan.

A Déli Parancsnokság, melynek illetékessége Írország maradék huszonegy megyéjére terjedt ki, már jóval szerényebb létszámmal működött. Egy nagyobb brigád tartozott hozzá Dublinban, illetve kisebb szervezeti egységek szerte Írország területén.

Mindkét parancsnokságnak volt egy vezetője, egy műveleti igazgatója és egy gazdálkodási biztosa. A helyi, első vonalbeli szintet Active Service Unit / ASU / Aktív Szolgálati Alegységek képezték, melyek 5-8, esetenként pedig ennél több tagból álltak.

TERRORIZMUS

Bizonyos speciális feladatok ellátására a Katonai Tanács és a Főparancsnokság is elvezényelhetett IRA tagokat.¹⁰

Külföldi fegyverbeszerzések és támogatások

A Provisional Irish Republican Army az 1970-es évek elején kezdte meg a fegyverek importálását. A hadianyagok az Ír Köztársaság területére érkeztek először, majd onnan csempészték őket tovább Észak-Írországba.

A Troubles időszak elején, 1969-1972 között az IRA fegyverzete elég szegényes volt. Az 1956-1962 közötti ún. határ menti hadjáratból maradt fegyverek álltak a rendelkezésükre, melyek igencsak elavultak voltak.

Az Official IRA 1969-ben történt kiválása után a Provisional IRA rátette a kezét a korábban felhalmozott fegyverek nagy részére. Ezek leginkább a II. világháború idejéből származtak, rendelkeztek például M1 Garand karabélyokkal, MP40 és Thompson géppisztolyokkal és Webley revolverekkel. A Garandokat egyébként még 1976 nyarán is használták, mikor rálóttek egy brit katonai járőre Dél Armaghban.¹¹

Az IRA fegyverbeszerzési forrásainak vizsgálata során átfogó képet kaphatunk a terrorszervezet nemzetközi kapcsolatairól.

¹⁰ ENGLISH, Richard (2003). *Armed Struggle: The History of the IRA*. Pan Books. 119. o.

¹¹ BRAMLEY, Vincent (2012). *Two Sides of Hell*. John Blake. 57. o.

TERRORIZMUS

Az Egyesült Államok

A fegyveres tevékenység folytatása érdekében az IRA-nak modernebb, kompaktabb fegyverekre volt szüksége. Korábban a fegyvereket a brit és az ír hadsereg raktáraiból szerezték be, azonban az 1969-1971-es időszakban ezt a beszerzési csatornát már nem tudta a szervezet fenntartani. 1972-re az IRA nagy mennyiséget szerzett be az Egyesült Államokban készült AR-18 Armalite gépkarabélyból. Eme típus igencsak megfelelő volt az IRA akcióihoz, mivel viszonylag kis méretéből fakadóan könnyű volt elrejteni, ugyanakkor a tűzgyorsasága és a nagy kezdősebességű lövedékei miatt komoly tűzerőt képviselt.

Az IRA amerikai fegyverbeszerzője George Harrison, korábbi IRA veterán volt, aki 1938 óta élt New Yorkban. Harrison egy korzikai fegyverkereskedőtől, bizonyos George de Meo-tól vásárolt az IRA részére fegyvereket. 1971-ben a Royal Ulster Constabulary 700 db gépkarabélyt és 157.000 db lőszert és 2 tonna robbanóanyagot foglalt le, de ettől jóval nagyobb mennyiségek áramlottak be. Becslések szerint Harrison az 1970-es években kb. 1 millió USD-t költött 2500 db kézfegyver megvásárlására. Az Egyesült Államokból a Queen Elizabeth 2 hajó legénységének ír tagjai szállították a fegyvereket New Yorkból a dél-angliai Southamptonba. Innen kisebb egységekben csempészték tovább az árut Belfastba. Ez a csatorna egészen addig működött, míg a Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) felszámolta a hálózatot az 1980-as években¹². A 70-es évek végén egy másik IRA tag, Gabriel Megahey érkezett az USA-ba azért, hogy fegyvereket szerezzen be. Az AR 15 Armalite-ok mellett Heckler and Koch

¹² MOLONEY: i.m. 16. o.

TERRORIZMUS

karabélyokat és egyéb kézfegyvereket is vásárolt. Ezeket a beszerzéseket is az amerikai ír diaszpóra, az IRA céljaival szimpatizáló tagjai finanszírozták.¹³

Megahey és Harrison is az FBI látókörébe kerültek. Utóbbit 1981-ben letartóztatták, azonban a bíróság bizonyítékok hiányában felmentette a vádak alól. Megahey elfogására 1982-ben került sor, egy az FBI által sikeresen kivitelezett álvásárlás során. Hét év börtönt kapott, mert föld-levegő rakétákat akart venni az IRA részére.¹⁴

1984-ben az FBI figyelmeztette az ír hatóságokat, hogy az Egyesült Államokból elindult egy nagyobb fegyverszállítmány az IRA részére. A rakomány az Atlanti-óceánon került átrakásra egy ír halászhajóra. Az ír rendőrség (An Garda Siochána) egy informátorként foglalkoztatott IRA tagtól, név szerint Sean O'Callaghantól megtudta az amerikai hajó nevét: Marita Ann. Az Ír Haditengerészet három hajóval hajtotta végre az elfogást Kerry megye partvidéke mentén. A legénység öt tagját letartóztatták, a hajó rakományából pedig hét tonnányi hadianyagot foglaltak le. Az IRA-nak szánt szállítmányban a fegyvereken túl, melyeket az bostoni „Winter Hill Irish Mob” szervezett bűnözői csoport adományozott, kötszer és híradástechnikai eszközök is voltak.

Az IRA amerikai kapcsolatai és támogatottsága vonatkozásában mindenképpen meg kell említeni a NORaid szervezetet (Irish Northern Aid Committee / Észak Ír Segítségnyújtási Bizottság),

¹³ DILLON Martin (1999): *The Dirty War: Covert Strategies and Tactics Used in Political Conflicts* Taylor & Francis. 400. o.

¹⁴ TAYLOR, Peter (1997): *Provos The IRA & Sinn Féin*. Bloomsbury Publishing. 5. o.

TERRORIZMUS

amely az általa folytatott adománygyűjtéssel hozzájárult a terrorszervezet működéséhez, azonban ezek az összegeket nem közvetlenül fegyvervásárlásra fordították, hanem az IRA tagok családjainak támogatására.¹⁵

A Clan na Gael (Family of the Gaels / A Gaelek Családja) a XIX. század második felében alakult meg az ír függetlenségi törekvések elősegítése céljából. Számos, a britekkel ellenérdekelt országgal, illetve népcsoporttal, szervezettel felvették a kapcsolatot, például az I. világháború alatt Németországgal, illetve az indiai szikhekkal. A „Troubles” időszak kezdetétől aztán folyamatosan az IRA fegyveres akcióinak finanszírozására koncentráltak egészen az 1998-as Nagypénteki Megállapodás megkötéséig. Ezt követően, mivel a fegyveres harcnak egyre kevesebb támogatottsága volt, a szervezet fokozatosan elsorvadt.

Líbia

Az Amerikából érkező támogatások mellett az IRA másik fő fegyverbeszerzési forrása az 1970-es évektől kezdve Líbia volt. Az országot vezető Moammer Kadhafi ugyanis igencsak szimpatizált a terrorszervezet céljaival.¹⁶

1972-1973 között, az IRA főparancsnoka, Joe Cahill több alkalommal járt Líbiában. Az ír hírszerzés tudomást szerzett egy nagyobb fegyverszállítmányról, melyet a Claudia nevű hajóval

¹⁵ DUFFY, Jonathan (2001-09-26). "Rich friends in New York". BBC News

¹⁶ BOWYER Bell, J. (1997): The Secret Army: The IRA. Transaction Publishers. 556–571. o.

TERRORIZMUS

kívántak eljuttatni Líbiából Észak-Írországra. A hajót 1973. március 27-én megfigyelés alá vonták, majd március 28-án az Ír Haditengerészet hajói elfogták a Waterford megyei Helvick Head közelében, ír felségvizeken. Összesen öt tonnányi fegyvert és lőszert foglaltak le, köztük szovjet gyártmányú kézfegyvereket, aknákat és egyéb robbanóanyagokat. Joe Cahill is a hajón tartózkodott, akit a helyszínen őrizetbe is vettek, majd három év börtönre ítélték fegyvercsempészet büntett elkövetése miatt.

Becslések szerint ebben az időszakban három a fentihez hasonló volumenű szállítmány viszont eljutott az IRA-hoz. Líbiai szállítások útján szerezte meg az IRA az első RPG-7 vállról indítható rakétákat. Ezen túlmenően Kadhafi 3-5 millió USD körüli összeggel támogatta a szervezetet. Az líbiai kormánnyal való kapcsolatok azonban 1976-ban megszakadtak.

Az 1981-es éhségstrájk egyik eredményeképpen aztán ismét szorosabbá vált a kapcsolat a líbiai kormánnyal, ugyanis az ír aktivisták akciója igencsak szimpatikus volt a diktátornak. Az 1980-as években Líbiából nagyjából annyi utánpótlás érkezett, mely elég lett volna legalább két gyalogos hadosztály felszereléséhez. 1985-1986 között négy hajó ért célba. A szállítmányok az 1000 db AK 47-es gépkarabély mellett, nehézgéppuskákat, RPG-7-eket, valamint több tonnányi Semtex robbanóanyagot tartalmaztak. Ahogy Toby Harnden, brit újságíró fogalmazott, 1986 végétől egészen 2011-ig lényegében szinte minden egyes az IRA vagy valamely utódszervezete (például a RIRA, Real Irish Republican Army) által készített bombához líbiai eredetű Semtexet használtak. Mindez természetesen az ír és a

TERRORIZMUS

brit titkosszolgálatok szempontjából óriási kudarcként értékelhető.¹⁷

Azt mindenképpen hozzá kell tenni, hogy Líbia segítőkészségét Kadhafi, az IRA céljai iránt tanúsított szimpátiáján túl, egyéb tényezők is befolyásolták. 1986. április 5-én 1 óra 45 perkor, a nyugat-berlini La Belle Discotheque nevű szórakozóhelyen, melyet nagy létszámban látogattak a városban állomásozó amerikai katonák, bomba robbant. Hárman meghaltak és kb. 230-an megsérültek. A terrortámadás elkövetésével a líbiai titkosszolgálatot, a Mukhabarat el-Jamahiriyat vádolták, mivel az amerikaiak lehallgatták az ország kelet-berlini nagykövetségének telex vonalát, melyen nem sokkal a támadás után üzenetben gratulált Tripoli a sikeres végrehajtásért. Válaszképpen Ronald Reagan, amerikai elnök légitámadásokat rendelt el, melyek tíz nappal később meg is kezdődtek. Az „El Dorado Canyon” fedőnevű hadműveletben Tripolit és Benghazit támadták az amerikai légierő gépei, melyek brit légi bázisokról szálltak fel. Az IRA-nak juttatott hadianyag részben válaszlépés is volt a brit kormány, az amerikaiak líbiai akciójához nyújtott támogatásáért.¹⁸

A líbiai fegyverellátás 1987. november 1. után szűnt meg. Ezen a napon ugyanis a francia haditengerészet a Biscayai-öbölben elfogta az Eksund nevű kereskedelmi hajót, mely az eddigi legnagyobb szállítmányt (kb. 150 tonnányi hadianyagot) vitte volna Észak-Írországra. A panamai felségjelzésű hajón öt embert vettek őrizetbe, köztük az IRA műszaki vezetőjét, Gabriel Clearyt.

¹⁷ HARNDEN, Toby (1999). *Bandit Country – The IRA and South Armagh*. Hodder & Stoughton. 239–245. o.

¹⁸ MALINARICH, Nathalie (November 13, 2001). "Flashback: The Berlin disco bombing". BBC News.

TERRORIZMUS

Az Eksundra 1987. október 14-én rakodták be Kadhafi újabb küldeményét Tripoli kikötőjében. A korábbi metódus az volt, hogy a fegyvereket a nyílt tengeren rakodták át, távol a kíváncsi szemektől. Erre azért volt szükség, mert bár például Nagy-Britannia nem üzemeltetett külképviseletet ekkor Líbiában, tudvalevő volt, hogy a fővárosban még szép számmal voltak ügynökeik csakúgy, mint a többi, velük szövetséges nyugati titkosszolgálatnak. Ebben az esetben az óriási mennyiség miatt ez nem volt kivitelezhető. Néhány példa a „szállítólevélről”: 1000 db Romániában készült AK 47 gépkarabély, 1 millió db lőszer, 430 gránát, 12 db RPG-7, 12 db szovjet DHSK nehézgéppuska, 50 db SAM-7 típusú föld-levegő rakéta (mely alkalmas volt a brit katonai helikopterek lelövésére), 2000 db elektromos detonátor, lángszórók, 106 mm-es ágyúk és 2 tonna csehszlovák gyártmányú Semtex robbanóanyag. Nyilvánvaló volt, hogy az áru berakodása csak Tripoliban lehetséges. A titkosszolgálat elővigyázatos volt, és maga a művelet éjszaka zajlott, a kikötő katonai szektorában, ahova korábban bevontatták a hajót.

A szállítmány eljuttatásáért a helyszínen tartózkodó legmagasabb rangú IRA tag, a korábban említett Gabriel Cleary felelt, akit későbbi elmondása szerint folyamatosan rossz érzés kerülgetett. Líbia partvidékét pár óraja hagyták el, mikor figyelmes lett egy kisrepülőgépre, mely kapcsán az első gondolata az volt, hogy ez bizony lehet akár a Brit Királyi Légierő egyik felderítő gépe is. A repülő aztán az út további részében is minden nap megjelent, ami további aggodalomra adott okot, hiszen már nem volt kétséges, hogy valaki különös érdeklődést mutat a hajó mozgása után. Közben viszont egy váratlan probléma merült fel. Az ötven éves hajó kormány szerkezete többször elromlott, mikor kezdtek volna megközelíteni az Ír-szigetet, és mivel azt nem sikerült

TERRORIZMUS

kijavítani, több napi hánykolódást követően, október 27-ére már egyre közelebb sodródtak a francia partokhoz.

Cleary ekkor felismerte, hogy a küldetés elbukott, és mint helyszíni parancsnok meghozta ama nehéz döntést, hogy a hajót el kell süllyeszteni, hiszen a britek nem szerezhettek tudomást az IRA fegyverutánpótlásának menetéről. Cleary nem véletlenül lett kijelölve az akció parancsnokának. Dublinban született, és lényegében az egész felnőtt életét IRA tagként töltötte. Lényegében ő volt a szervezet műszaki igazgatója, aki óriási rutint szerzett a különböző bombák elkészítésében. Előre elkészített egy kisebb robbantószerkezetet, melyet a hajó aljában helyezett el. A cél az volt, hogy a lehető legkisebb hanghatás kíséretében üssön léket a hajó oldalán, mely így elsüllyedt volna. Azonban, mikor az utolsó fázisába ért az összeszerelésnek, észrevette, hogy a detonátorok mindegyikét megrongálták, így nem tudta a bombát működésbe hozni. Ekkor már egészen biztos volt, hogy a fedélzeten egy áruló tartózkodik, azonban percekkel később már a francia parti őrség egységei körbevették az Eksundot.¹⁹

Ed Moloney, brit újságíró „Az IRA titkos története” című könyvének első fejezetében az Eksund rakományának elvesztését vázolja fel, és felteszi a később folyamatosan visszatérő kérdést, hogy vajon ki lehetett az áruló, aki miatt a hajó értékes rakománya nem juthatott el a végfelhasználókhoz. Az egyértelmű, hogy a britek a kezdetektől fogva tudtak a szállítmányról, a kérdés az, hogy eme igencsak komoly belső

¹⁹ MOLONEY: i.m. 16. o.

TERRORIZMUS

konspirációs szabályokat alkalmazó szervezetből miként szivároghatott ki ez a rendkívül érzékeny információ?

Minden valószínűség szerint az MI5 az IRA felső vezetésében operatív pozíciókkal rendelkezett. Erre az egyik legjobb példa Freddie Scappaticci, aki 25 évig volt tagja a terrorszervezetnek és az Északi Parancsnokság Belbiztonsági Egységét vezette. Fő feladata volt az MI5 és az RUC ügynökeinek felderítése és azok kihallgatása, akiket valamilyen oknál fogva a brit hatóságok előállítottak. Freddie Scappaticci „Stakeknife” fedőnéven dolgozott az MI5-nak feltehetőleg évtizedeken keresztül. Az évi apanázsa egyes források szerint a 80.000 GBP-t is elérte, melyet egy gibraltári bankszámlán tartott. Pozíciójából fakadóan az MI5 különösen kiemelten kezelte, lényegében egy külön szervezeti egységet hoztak létre, mely őt tartotta és teljesen elszeparáltan működött. Scappaticci természetesen a mai napig nem ismeri el, hogy az MI5-nak dolgozott az IRA ellen. Maga az MI5 ténykedése is elég sok kérdést vet fel, ugyanis az elhárító szolgálatot többször megvádolták azzal, hogy tudtak arról, hogy Scappaticci a felelős mintegy negyven ember haláláért, mégsem tettek semmit, nehogy veszélyeztessék az egyik legfontosabb ügynöküket. Természetesen itt okkal merül fel az a dilemma, hogy egy jogállam titkosszolgálatát mit áldozhat fel egy sikeres művelet végrehajtása érdekében. Hogy valóban Scappaticci volt az, aki átadta az Eksundról szóló információkat, jelenleg nem bizonyított, de ez a verzió igencsak életszerű.²⁰

Egyéb források

²⁰ MOLONEY: i.m. 45. o.

TERRORIZMUS

A fent említett fő csatornákon túl az IRA számos európai fegyverkereskedőtől is vásárolt az évek során, igaz jóval kisebb mennyiségeket. Az 1970-es években például Vz. 58-as gépkarabélyokat vásároltak Csehszlovákiából, illetve az évtized közepén az IRA felvette a kapcsolatot a Palesztin Felszabadítási Szervezettel, amely fegyvereket és kiképzést ajánlott fel. A fegyverek szállítása azonban meghiúsult, mivel túl kockázatos volt, hogy a közel-keleti térségben az egyik legjobb hírszerzéssel rendelkező Mossad tudomást szerez róla, és az borítékolható volt, hogy az izraeliek nem haboztak volna megosztani eme információt a britekkel. 1977-ben a PFSZ egy az IRA-nak szánt szállítmányát a belgiumi Antwerpenben lefoglalták. A fegyverek a rendelkezésre álló adatok alapján libanoni eredetűek voltak. A PFSZ-szel való együttműködés aztán fokozatosan leépült, mivel a palesztinok egyre közelebbi kapcsolatokat építettek ki az Ír Köztársaság kormányával.²¹

1970-ben az ETA baszk terrorszervezet adományozott egy kisebb szállítmányt az IRA részére. A két terrorszervezet céljai között sok a hasonlóság. A fegyverkereskedelem közöttük mindkét irányban zajlott. Ennek keretében 1974 márciusában az ETA Strela 2 típusú föld-levegő rakétákat vásárolt az IRA-tól, melyek egyikével sikertelenül kísérelte meg lelőni a Jose Maria Aznar spanyol miniszterelnököt szállító repülőgépet 2001-ben.²²

²¹ BOYNE Sean (1 August 1996). "Uncovering the Irish Republican Army". Jane's Intelligence Review.

²² <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/ira/inside/weapons.html> (letöltés időpontja: 2017. 06. 19.)

TERRORIZMUS

A katonai és a politikai szárny viszonya

Az ír függetlenségi törekvések tradicionálisan az 1905-ben, Arthur Griffin által alapított pártban, a Sinn Féin-ben öltöttek testet. A párt a jelenlegi formájában 1970 óta működik, mikor az inkább a szélsőbaloldali eszméket valló párttagság egy része kivált a szervezetből, és megalakította először a „Hivatalos Sinn Féin”-t (Official Sinn Féin), mely 1982 óta Ír Munkáspárt (Worker's Party of Ireland) néven működik. Az előző fejezetben említett, az Észak-Írországból tevékenykedő egyéb, paramilitáris csoportok témakörében láthatjuk, hogy lényegében az IRA szervezetében történtek teljesen igazodnak az pártpolitikai változásokhoz.

A szakadás oka az volt, hogy a párttagság egy része kezdte elutasítani az Arthur Griffith által kitalált ún. tartózkodás politikáját (abstentionism), és helyette a marxista eszmék és az ír nemzetiségű munkásosztály érdekeinek képviselője került előtérbe, mely érdekében inkább a politikai megoldásokat alkalmazták volna az erőszakos cselekmények helyett. Azonban a szélsőbaloldali ideológia kevésbé fért össze az ír nacionalizmussal és a közösség összetartásában óriási szerepet játszó katolikus egyházzal.²³

A Sinn Féin-t az IRA politikai szárnyaként szokás említeni, azonban maga a párt jóval régebben működik, mint a terrorszervezet, viszont 1970-től kezdve az összefonódások egyre szorosabbá váltak. A párt szerepe Észak-Írországból leginkább az agitációs és a propaganda tevékenységben mutatkozott meg. Tüntetések, meneteket szerveztek, illetve az

²³ FEENEY Brian: Sinn Féin: a hundred turbulent years, 49–50. o.

TERRORIZMUS

ír republikánus ideológiát képviselő lapokat és egyéb kiadványokat terjesztettek.²⁴

A Sinn Féin által szervezett tiltakozások a brit hadsereg által 1971. augusztus 9-10. között végrehajtott „Demetrius hadművelet” kapcsán csúcsondultak ki. A „Demetrius hadművelet” során a brit hatóságok tömeges letartóztatásokat fogantatosítottak és 342 embert börtönöztek be bírósági tárgyalás nélkül, akiket azzal gyanúsítottak, hogy részt vettek az IRA erőszakos cselekményeiben. A hadsereg és a RUC három napig tartó akciója, mely során a hajnali órákban hurcolták el az embereket egy négy napig tartó erőszakhullámot indított el, melyben 20 civil, 2 IRA tag és 2 brit katona vesztette életét. Az elégtelen és olykor hibás hírszerzési információk eredményeképpen az őrizetbe vett személyek jelentős része nem állt kapcsolatban az IRA-val. Továbbá a lojalista paramilitáris csoportok szintén aktívak voltak, és támadásokat hajtottak végre az ír katolikus közösség ellen, viszont ezeket a csoportokat egyáltalán nem érintették a letartóztatások.²⁵

Az internálás és a letartóztatások módja tömegmegmozdulásokat és további erőszakos cselekményeket gerjesztett. Ezek miatt kb. 7000 ember hagyta el az otthonát. Az Európai Emberi Jogi Bíróság 1978-ban az emberi méltóságot sértőnek minősítette az akciót, mely azonban megítélése szerint nem merítette ki a kínzás fogalmát. Később megállapítást nyert, hogy a brit kormány számos adatot nem adott ki az eljáró vizsgálóbizottság részére.

²⁴ BRENDAN O'Brien (1995): *The Long War, the IRA and Sinn Féin*. 128. o.

²⁵ COOGAN, Tim Pat (2002): *The Troubles: Ireland's ordeal 1966-1996 and the search for peace*. London: Hutchinson. 126. o.

TERRORIZMUS

Ezek többek között arra vonatkoztak, hogy a kormány felhatalmazást adott a kínvallatási technikák alkalmazására.

Az internálás 1975 decemberéig tartott, eme időszak alatt összesen 1981 főt tartottak fogva, ezek közül 1874-en voltak ír nacionalisták, 107-en pedig lojalisták. Az első lojalistákat 1973 februárjában vették őrizetbe.

A „Demetrius” művelet az utcai erőszak legsúlyosabb eszkalációjához vezetett az 1969. augusztusi összecsapások óta. A brit hadsereget folyamatosan támadták az IRA fegyveresei. A helyzet Belfastban volt a legsúlyosabb. Ahogy Kevin Myers újságíró fogalmazott: „Az örület megszállta a várost. Több száz gépjárművet tulajdonítottak el, gyárat gyújtogattak. IRA és lojalista fegyveresek járőröztek az utcákon.” Az egyes lakókerületekbe vezető utakon akadályokat emeltek, hogy megakadályozzák a katonák bejutását. Londonderry írek lakta negyede 11 hónapra elbarikádozta magát és lényegében „de facto” kivonta magát a brit kormány fennhatósága alól.²⁶

A fent említett események azt eredményezték, hogy az Edward Heath vezette brit kormányzat felfüggesztette az addig némi autonómiát élvező észak-ír kormány és parlament működését, és Ulstert közvetlen londoni irányítás alá vonta egy Észak-Írországért felelős államtitkár kinevezésével. Ennek hatására a mérsékelt, a politikai megoldásra törekvő nézetek a háttérbe szorultak, és a lakosság egyre nagyobb hányada kezdte el tevélegesen támogatni az IRA-t.

²⁶ COOGAN: i. m. 152. o.

TERRORIZMUS

A Sinn Féin, az ír nemzetiségű közösségbe való tényleges beágyazódása az IRA által 1975-ben meghirdetett ideiglenes tűzszünet idején ment végbe. Ekkor a brit hatóságokkal való konfliktusok kezelésére ún. incidens központokat hoztak létre, melyek feladata a lakosság és a rendfenntartók közötti kommunikáció elősegítése volt a problémák rendezése érdekében. Ezeket az intézményeket a Sinn Féin kezelte, mely 1974 óta törvényesen bejegyzett pártként működött Észak-Írországbán.

A „Véres péntek” robbantás-sorozat

1970 és 1972 között az IRA összesen 1300 bombatámadást követett el gazdasági, katonai és politikai célpontok ellen Észak-Írországbán. Összességében a „Véres Péntek” néven elhíresült támadássorozat kudarcként értékelhető a terrorszervezet szempontjából, mert az nem hozta meg a várt eredményt. A korábban idézett Seán Mac Stíofáin úgy vélte, hogy a civil lakosság túlzottan sok sérelmet szenvedett el a támadások során, mely megghiúsította a cselekmények eredeti célját. Az IRA Belfast Brigade parancsnoka, Brendan Hughes szintén katasztrofálisnak értékelte az akciósorozatot. A Bostoni Egyetem által szervezett előadáson évtizedekkel később így fogalmazott: „Én voltam a Véres Péntek nevű művelet parancsnoka. Emlékszem, amikor a robbantások megkezdődtek, én a Leeson Street-en voltam, és azon gondolkodtam, hogy túl sokan vannak itt. Tisztában voltam vele, hogy sok lesz a sérült, mert a britek egyrészt nem tudnak ennyi bombát egyszerre hatástalanítani, továbbá néhányat biztos hagynak majd felrobbanni, mert az áldozatokból hasznot tudnak húzni. Kicsit bűnösnek érzem magam az akció miatt, mert azt kell, hogy mondjam, hogy nem

TERRORIZMUS

állt szándékunkban megölni senkit azon a napon. Bánom, hogy megtörtént a Véres Péntek. A mostani eszemmel már nem tenném meg.”²⁷

A biztonsági szervek rengeteg ír nacionalistát letartóztattak, és tucat számra tartották a házkutatásokat. Tíz nappal a támadások után elindította a „Motorman” fedőnevű hadműveletet, melynek során visszaszerezték az ellenőrzést a korábban az ír nacionalisták által kontrollált területek felett. A lojalista paramilitáris csoportok pedig a katolikus civilek ellen követtek el különböző cselekményeket bosszúból a robbantások miatt.

A Hyde Parkban és a Regent’s Parkban végrehajtott robbantások

1982. július 20-án az IRA két bombát robbantott a Londonban található Hyde Parkban és a Regent’s Parkban. Mindkét helyszínen ekkor éppen a Brit Hadsereg tartott katonai ceremóniákat. A detonációk összesen 11 katona életét oltották ki.

10:40-kor egy, a Hyde Parkban található Carriage Drive-on leparkolt kék színű Mini Morris gépkocsiba rejtett bomba robbant fel. A robbantó szerkezetet 11 kilogrammnyi gelignitből állították össze, továbbá a repeszhatás megnövelése érdekében 14 kg szeget is elhelyeztek mellé. A detonáció idején éppen az őrségváltást végző lovas díszőrök haladtak el mellette. Három katona azonnal életét vesztette, egy másik pedig később a

²⁷ MALONEY, Ed (2010): *Voices From the Grave: Two Men's War in Ireland*. US: Faber & Faber. 105. o

TERRORIZMUS

kórházban halt bele a sérüléseibe. Több tucatnyian megsérültek, köztük számos civil állampolgár is.

A tűzszerész szakértők a helyszínen vizsgálata során arra a következtetésre jutottak, hogy a bombát távirányítással hozta működésbe egy IRA tag, aki a parkban sétálva figyelte, hogy tökéletes legyen az időzítés.

A terrorcselekmény miatt elítélt elkövetők büntetését később a Nagypénteki Egyezmény keretében hatályon kívül helyezték.

A második robbantás 12:55-kor történt egy a Regent's Parkban felállított színpadnál, ahol egy harminctagú katonazenekar lépett fel kb. 120 ember előtt. Hat katona a helyszínen meghalt, egy pedig később a kórházban hunyt el. További nyolc civil személy szenvedett sérüléseket. A bombát a színpad alá rejtették el korábban és egy időzítő hozta működésbe. A Hyde parki robbantással ellentétben itt nem használtak szögeket, vagy más egyéb anyagot, ami a repeszhatást fokozta volna. A tűzszerészek vizsgálata alapján a szerkezetet úgy tervezték, hogy a nézők közül a lehető legkevesebben sérüljenek meg.

Az IRA vállalta a felelősséget a robbantásokért, párhuzamot vonva a pár hónappal korábbi, Falkland-szigeteki brit katonai fellépéssel. Kiáltványuk így hangzott: „Az ír népnek joga van az önrendelkezéshez, melyet egyetlen megszálló hatalom sem nyomhat el”. Nagy-Britannia regnáló miniszterelnöke, Margaret Thatcher így reagált: „Ezeket a gyáva és gátlástalan bűncselekmények elkövetői gonosz és brutális emberek, akik semmit nem tudnak a demokráciáról. Nem nyugszunk, amíg nem vonjuk őket felelősségre.”

A terrorcselekmények óriási közfelháborodást váltottak ki Nagy-Britanniában, és a civil sérültek miatt igencsak negatívan hatottak

TERRORIZMUS

az ír nacionalista törekvések társadalmi támogatottságára az Egyesült Államokban.

Robbantás a brightoni Grand Hotelben

1984. október 12-én az IRA bombamerényletet követett el a dél-angliai Brighton városában található Grand Hotelben, ahol a konzervatív Tory párt tartott kongresszust, Margaret Thatcher miniszterelnök és számos kormánytag részvételével. Öt ember vesztette életét, közülük ketten a párt felső vezetésének tagjai, illetve 31-en sérültek meg. Thatcher szerencsésen túlélte a támadást.

Az ügyben folytatott nyomozás során megállapítást nyert, hogy az elkövető Patrick Magee, IRA tag volt, aki Roy Walsh álnéven szállt meg a hotel 629-es szobájában 1984. szeptember 14-17. között. Itt helyezte el az időzített bombát, mely majdnem egy hónappal később, október 12-én, hajnali 2:54-kor robbant fel súlyosan megrongálva az épület középső részét. A bombához, csakúgy, mint az előző esetekben Frantex-et (gelignitet) használtak, az időzítőhöz szükséges alkatrészeket pedig egy videó készülékből szerelték ki.

Másnap az IRA közleményben vállalta a felelősséget a merényletért, és azt is tudatta a világgal, hogy újra fognak próbálkozni.

„Thatcher asszony most már tisztában lesz azzal, hogy Nagy-Britannia nem tarthatja megszállva az országunkat, nem kínozhatja meg a foglyait, és nem lőhet rá honfitársainkra a földünkön, büntetlenül. Ma balszerencsések voltunk. De míg nekünk elég, ha egyszer szerencsénk van, addig magának erre

TERRORIZMUS

mindig szüksége lesz. Hagyják békén Írországot, és akkor a háború véget ér.”²⁸

Margaret Thatcher másnap „Őfelsége demokratikusan megválasztott kormánya megbénítására tett kísérletnek” minősítette az esetet.²⁹ Érdeemes megjegyezni, hogy a támadást megelőzően Thatcher népszerűsége igencsak mélyponton volt, folyamatosan hadakozott a sztrájkoló szakszervezetekkel és a Munkáspárttal a szociális juttatások visszavágása miatt. Azonban a robbantást követő nyilatkozatai, illetve a higgadság, amivel a helyzetet kezelte, újra megnövelte a támogatottságát.

A gőzerővel folytatott nyomozás eredményeképpen Mageet sikerült beazonosítani és 1985. június 24-én elfogni Glasgowban. Négy társával ekkor éppen újabb merényletek tervein dolgoztak.

A nyomozás sikeréhez nagyban hozzájárultak, az ekkor már évek óta az Ír Rendőrség (An Garda Schiochána) különleges műveleti egysége által foglalkoztatott Sean O’Callaghan nevű informátortól származó információk.

Összességében a brightoni merénylet az IRA szempontjából sikerként értékelhető. A brit kormány korábban úgy próbálta a közvélemény előtt tálalni az észak-ír eseményeket, mintha az csak egy lokális probléma lenne, melyet különböző helyi bűnözői csoportok gerjesztenek. Azonban a Grand Hotelben elkövetett, a miniszterelnök megölését célzó és kis híján sikeres merénylet több dologra is rávilágított. Egyrészt arra, hogy a brit kormány,

²⁸ TAYLOR, Peter (2001). Brits: The War Against the IRA. Bloomsbury Publishing. 265. o.

²⁹ THATCHER, Margaret: Speech to Conservative Party Conference, 12 October 1984.

TERRORIZMUS

minden erőfeszítése ellenére nem tudja a válságot Észak-Írország területén izolálni. Másrészt az IRA számára is megerősítette, hogy van létjogosultsága az angliai műveleteinek.

Hosszú út a békéhez

Az 1980-as évek második felétől, mialatt az IRA továbbra is folytatta a fegyveres harcát, a Gerry Adams vezette Sinn Féin inkább egy tárgyalások útján végrehajtott, békés rendezésben kezdett gondolkodni. Azonban maga Adams is úgy gondolta, hogy ez egy nagyon hosszú folyamat lesz. Még egy 1970-ben, Teod Richter német filmrendező által készített interjúban azt nyilatkozta, hogy a „háború” a britekkel még legalább húsz évig fog tartani.

Adams tárgyalásokat kezdett John Hume-mel, az észak-írországi Szociáldemokrata Munkáspárt (Social Democratic and Labour Party / SDLP) vezetőjével. A SDLP-t 1970-ben alapították, a párt célja között markánsan szerepel az egységes Írország megteremtése, azonban a Sinn Féin-nel ellentétben teljesen elutasította az erőszak alkalmazását eme cél elérése érdekében. A megoldást leginkább az észak-írországi autonómia megteremtésében látták, mely egy önálló parlamenttel kikerült volna a közvetlen londoni irányítás alól, de mégis az Egyesült Királyság része maradt volna. A „Troubles” alatt a legnépszerűbb, republikánus ideológiát hirdető párt volt Észak-Írországban, azonban az 1994-es tűzszünetet követő években fokozatosan háttérbe szorult a Sinn Féin-hez képest.

A Sinn Féin és az SDLP között folyamatosan zajlottak a tárgyalások, egyeztetések, melyek eredményeképpen számos közös nyilatkozat került kiadásra arról, hogy hogyan lehetne az

TERRORIZMUS

észak-írországi válságot rendezni. A tárgyalásokba az ír kormány is belefolyt, ezúttal is egy vallási vezető, Alec Reid atya közvetítésével. Ez év novemberében napvilágra került, hogy a brit kormány is tárgyalásokat folytatott, magával az IRA-val, miközben ennek tényét mindkét fél határozottan tagadta.

1994. augusztus 31-én az IRA a fegyveres akciók felfüggesztését jelentette be aznap éjféltől. Albert Reynolds, Írország miniszterelnöke a tartós tűzszünet felé tett lépésként értelmezte a nyilatkozatot. A lojalisták közül sokan szkeptikusak voltak. Az UUP vezetője, James Molyneaux egy véletlen elszólásában úgy fogalmazott, hogy „Ez a tűzszünet a lehető legrosszabb, ami történhetett velünk.”

Az elkövetkező időszakban számos vita volt azzal kapcsolatban, hogy mennyi ideig tartson a tűzszünet, milyen mértékben legyenek bevonva a tárgyalásokba a különböző paramilitáris csoportok, politikai szárnyaként üzemelő, de hivatalosan bejegyzett pártok, illetve, hogy pontosan mi is történjen az észak-írországi válságkezelés során. Eközben mind a lojalista, mint a republikánus csoportok részéről folytatódtak a villongások, kisebb robbantások, lövöldözések, megfélemlítések és egyéb erőszakos cselekmények formájában.

Október 13-án, válaszul a korábbi IRA bejelentésre, tűzszünetet hirdetett az Egyesített Lojalista Katonai Parancsnokság (Combined Loyalist Military Command) is, melyben a következő paramilitáris csoportok képviseltették magukat: Ulsteri Önkéntes Véderő (Ulster Voluntary Force), Ulsteri Védelmi Szövetség (Ulster Defence Association) és a Vörös Kéz Kommandók (Red Hand Commandos).

1995. február 22-én nyilvánosságra hozták az autonóm észak-ír kormányzat felállításának keret megállapodását, mely egy

TERRORIZMUS

egykamrás 90 tagú helyi törvényhozási testület felállítását is szorgalmazta, melyben a területen élő nemzetiségek és felekezetek arányosan lesznek képviselve. A lojalisták tetszését nem igazán nyerték el a rendezési tervek, és leginkább egy „Dublinba vezető egyirányú út”-ként jellemezték, mely lényegében nem más, mint a brit és az ír kormány megállapodása az egységes Írország megalakításáról.

November 28-án a brit és az ír kormány közös kommunikét adott ki, melyben ismertették az össz-párti egyeztetések tervezetét, melynek előkészületei 1996 februárjában kezdődtek meg. November 30-án Bill Clinton, az Amerikai Egyesült Államok regnáló elnöke látogatást tett Észak-Írországban, és a Belfast Városi Tanács épültében a békefolyamat támogatására szólított fel.

A leszerelési folyamat független kontrolállására egy nemzetközi testület állt fel, melyet George Mitchell, az Egyesült Államok szenátora vezetett. 1996. január 24-én a testület kiadta az ún. Mitchell alapelveket, melyek betartására a felek kötelezték magukat, és így megkezdhették a kerekasztal tárgyalásokat.

A „Mitchell alapelvek” elfogadásával a felek az alábbiak mellett kötelezik el magukat:

- a politikai kérdések megoldása kizárólag demokratikus és békés eszközökkel lehetséges
- a paramilitáris csoportokat le kell fegyverezni
- a leszerelési folyamatot egy független bizottságnak kell ellenőriznie

TERRORIZMUS

- a tárgyalások kimenetelének befolyásolása érdekében tilos erőszakot alkalmazni, és minden ilyen jellegű törekvés ellen is fel kell lépni
- a felek magukra nézve kötelezőnek tekintik a kerekasztal tárgyalások során elfogadott egyezséget, és amennyiben a megállapodás részletein változtatni kívánnak, azt csak demokratikus és békés eszközökkel tehetik meg
- a felek szorgalmazzák, hogy fejeződjenek be az erőszakos cselekmények (gyilkosságok, megfélemlítések) és tevőlegesen igyekeznek fellépni ezek megelőzése érdekében.

A Mitchell-féle bizottság ajánlása értelmében a paramilitáris csoportok leszerelése paralel módon folyó tárgyalások során történik az Egyesült Királyság és az Ír Köztársaság területén az összes érintett fél részvételével. A meghatározó politikai párok Írországból és Nagy-Britanniából üdvözlötték a békefolyamat tervezetét. A Sinn Féin és a lojalista Ulsteri Demokrata Párt (Ulster Democratic Party / UDP) szintén pozitívan reagált.

Ezt a folyamatot zavarta meg a robbantás a South Quay állomáson.

1996. február 9-én, egy órával azután, hogy az IRA bejelentette a több mint 17 hónapja tartó tüzszünet felmondását, egy teherautóba rejtett bomba robban Londonban, a South Quay vasútállomáson (London Docklands). A detonáció hatalmas pusztítást okozott, ketten meghaltak, 39-en súlyosan

TERRORIZMUS

megsebesültek, az anyagi kár pedig meghaladta a 150 millió fontot.³⁰

A terrorcselekmény és a tűzszünet felmondásának oka az volt, hogy a John Major vezette brit kormány elvesztette a parlamenti többségét és szüksége volt a lojalista szimpatizánsok szavazataira ahhoz, hogy hatalmon maradjon. Ezért a brit kormány kijelentette, hogy a Sinn Féin csak abban az esetben vehet részt az észak-írországi béketárgyalásokon, ha az IRA az összes fegyverét beszolgáltatja. A belpolitikai játszámának azonban komoly következményei lettek.

Az IRA megtagadta ezt a követelést, mivel az ő olvasatukban, ez egyenlő lett volna teljes kapitulációval. A Sinn Féin bejelentette, hogy az IRA nem adja át a fegyvereit a tárgyalások megkezdése előtt, de a teljes rendezés érdekében a leszerelés tárgyalási alapot képezhet. 1996. január 23-án az észak-írországi békefolyamatért felelős nemzetközi bizottság is azt javasolta a brit kormánynak, hogy ne ragaszkodjon ehhez a feltételhez, és hogy sokkal célszerűbb lenne már a tárgyalások alatt megkezdni a leszerelési folyamatot. John Major brit miniszterelnök azonban a parlamentben azzal válaszolt a bizottság felvetéseire, hogy a tárgyalások megkezdéséhez szükséges az IRA azonnali leszerelése, vagy pedig választások tartása Észak-Írországban. Az ír republikánusok minél előbb szerették volna, ha megindulnak a tárgyalások és egy választás megszervezése több hónapos csúszást eredményezett volna. A Sinn Féin elnöke, Gerry Adams azzal vádolta a brit kormányzatot

³⁰ DE BARÓID, Ciarán (2000): Ballymurphy And The Irish War. Pluto Press. 325. o.

TERRORIZMUS

és a lojalistákat, hogy egyik akadályt emelik a másik után, hogy gátolják a tárgyalások megkezdését, továbbá jelezte az amerikai diplomatáknak, hogy mindez súlyos mértékben veszélyezteti a tűzszünetet.

A bombatámadást már hetekkel korábban elkezdték tervezni. A tűzszünet ellenére az IRA ugyanúgy gyártott robbanó szerkezeteket, folytatta a fegyverbeszerzéseit és működtette a „hírszerző hálózatát”. A terrorakció végrehajtásával az IRA South Armagh Brigade-t bízták meg, mely a szervezet egyik leghatékonyabb alakulata volt. Egy Iveco típusú platós teherautóba összesen 1400 kg ammónium nitrátot helyeztek el, iniciáló robbanóanyagként pedig Semtexet használtak. A tehergépkocsi két nappal a támadás előtt, február 7-én került átszállításra Észak-Írországból Skóciába, majd onnan London egyik külső kerületébe. A bombát a gépkocsi vezetője élesítette az időzítő bekapcsolásával, mely két órára volt beállítva. A végrehajtás előtt három héttel az elkövetők lejárták az útvonalat, és alaposan felmérték a helyszínt az éles bevetés sikere érdekében, továbbá, hogy felmérjék a környéken érvényben lévő biztonsági intézkedéseket.³¹

A támadást elítélte a brit, az ír és az amerikai kormány is. A Sinn Féin képviselőjében Gerry Adams kifejezte sajnálkozását a történetek miatt, de egyúttal John Major kabinetjét tette felelőssé, amiért ezt a korábban példa nélküli lehetőséget nem sikerült kiaknázni. Az IRA, mikor felelősséget vállalt a terrorcselekményért szintén a brit felet okolta, a tűzszünet

³¹ HARNDEN, Toby (2000): *Bandit Country: The IRA & South Armagh*. Coronet Books. 5-9. o.

TERRORIZMUS

felmondása miatt. Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy pont a robbantás napjára volt betervezve a Sinn Féin képviselőinek látogatása a Downing Street-re első alkalommal a történelem során.

Február 28-án John Major brit és John Burton ír miniszterelnök bejelentette, hogy a béketárgyalások júniusban újra fognak indulni. John Major visszavonta ama feltételét, hogy a Sinn Féin csak abban az esetben lehet résztvevő, ha az IRA azonnali hatállyal beszolgáltatja a fegyvereit. A meghátrálása miatt Major számos kritikát kapott. Andy Oppenheimer, terrorelhárítási szakértő úgy fogalmazott, hogy „A Docklands-i robbantás – bár a brit kormány ezt határozottan visszautasítja – hozzájárult ahhoz, hogy a felek újra a tárgyalóasztalhoz üljenek.”

A rendőrség a térfelügyelő kamerák felvételei és a szemtanúk vallomásai alapján be tudta azonosítani a robbanóanyaggal ellátott tehergépkocsi útvonalát, és egyes helyszíneken ujjnyomok rögzítése is lehetséges volt. Áprilisban a Brit Hadsereg különleges alakulata, az SAS (Special Air Service) rajtaütést hajtott végre az IRA South Armagh Brigade egyik orvlövész egységén. Az elfogottak között volt James McArdle, kinek ujjlenyomatai megegyeztek a South Quay állomáson történt robbantás nyomozása során beszerzett ujjnyomokkal. Az eljárás során megállapítást nyert, hogy a tehergépkocsit McArdle vezette Észak-Írországból Londonba. Tettéért 1998-ban 25 év börtönre ítélték, de nem sokkal később a Nagypénteki Egyezményben foglaltak nyomán kegyelmet kapott és szabadult.

Tovább a Nagypénteki Egyezmény felé

TERRORIZMUS

Az 1997. augusztus 26-án a brit és az ír kormány által aláírt egyezményben megállapodás született a Független Nemzetközi Lefegyverzési Bizottság felállításáról, melyet már a George Mitchell vezette testület is javasolt. A törvényi háttérret Írorszáiban és Nagy-Britanniában egyaránt új törvények elfogadásával teremtették meg.

A Független Nemzetközi Lefegyverzési Bizottság tagjai voltak:

- John de Chastelain nyugállományú tábornok, Kanada (a bizottság elnöke)
- Tauno Nieminen dandártábornok, Finnország
- Donald C. Johnson nagykövet, Egyesült Államok 1997-1999 között, őt Andrew D. Sens váltotta, szintén az USA-ból, 1999-2011 között

A bizottság feladata volt a leszerelési program kereteinek kidolgozása, a közvetítés az érintett kormányok, a paramilitáris csoportok és a tárgyalások többi résztvevői között, valamint a folyamatok figyelemmel kísérése, annak ellenőrzése, hogy a keret megállapodásban foglaltak hogyan valósulnak meg a gyakorlatban.

1998. április 10-én megkötötték, majd 1999. december 2-án hatályba lépett a Nagypénteki Egyezmény, mely az észak-írországi békefolyamat egyik mérföldkövének tekinthető. A szerződést az ír és a brit kormányon kívül a régió nyolc meghatározó politikai pártja írta alá: az Ulsteri Unionista Párt (Ulster Unionist Party), a Szociáldemokrata Munkáspárt (Social Democratic and Labour Party), a Sinn Féin, a Szövetség Párt (Alliance Party), a Fejlődéspárti Unionisták (Progressive Unionist Party), az Észak-Írországi Női Koalíció (Northern Ireland

TERRORIZMUS

Women's Coalition), az Ulsteri Demokrata Párt (Ulster Democratic Party) és a Munkáspárt (Labour).

A Nagypénteki Egyezmény fő célja az volt, hogy rendezze Észak-Írország helyzetét, és megteremtse a békés rendezés feltételeit. Elismerésre került, hogy Észak-Írország lakosainak egy része Írországhoz, míg másik hányaduk az Egyesült Királysághoz kíván tartozni. Mindkét nézet legitimnek tekinthető, azonban bármiféle változás csak demokratikus úton jöhet létre, az erőszak alkalmazása nem megengedett. Lefektették az ír és a brit kormányok együttműködésnek alapjait Észak-Írország vonatkozásában. Ennek érdekében a brit kormány visszavonta az Írország kormányáról szóló törvényt (Government of Ireland Act 1920) és az ír alkotmány második és harmadik cikkelye is módosításra került.³²

Megszűnt a rendkívüli állapot Észak-Írországban, kikerült a közvetlen westminsteri irányítás alól és létrejöhett az Észak-Írországi Közgyűlés (Stormont), az önrendelkezését visszanyerő régió törvényhozása. A hatalommegosztás a gyakorlatban is megvalósult, az Észak-Írország kormányát képező Northern Ireland Executive helyettes vezetője (Deputy First Minister) 2007 óta Martin McGuinness, aki amellet, hogy Gerry Adams után a Sinn Féin második embere, már hosszú ideje, köztudott, hogy a Provisional IRA egyik meghatározó tagja is volt.³³

A paramilitáris csoportok számára 2000 májusát határozták meg a fegyverek leszerelésére. Ez nem valósult meg, ezért többször

³² AUGHEY, Arthur (2005): The politics of Northern Ireland: beyond the Belfast Agreement. Routledge. 148. o.

³³ TAYLOR: i.m.152–153. o.

TERRORIZMUS

felfüggesztésre került a Stormont működése. A fegyverek beszolgáltatásánál elsősorban a lojalisták vonakodtak, mivel úgy vélték, hogy túl sok engedményt kaptak az ír republikánusok. Az IRA több körben szolgáltatotta be a fegyvereit: 2001. október, 2002. április, 2003. október, majd 2005. júliusában hivatalosan is bejelentette, hogy befejezi a gerilla tevékenységét és ezen túl csak politikai eszközökkel fog küzdeni Írország egyesítéséért. A lojalista fegyveres csoportok nem követték azonnal az IRA példáját. Az UVF (Ulster Voluntary Force / Ulsteri Önkéntes Haderő) 2009 júniusában jelentette be, hogy minden fegyverét beszolgáltatotta.³⁴

Akik elutasították a békefolyamatot: a Valódi Ír Köztársasági Hadsereg (Real Irish Republican Army, RIRA)

1997 júliusában az IRA tüzszünetet jelentett be. Október 10-én a Donegal megyében található Falcarragh városában összeült az IRA Katonai Tanács, ahol Michael McKevitt, hadigazdálkodásért felelős főbiztos élesen kritizálta a szervezet felső vezetését, valamint a tüzszünet és az észak-írországi békefolyamatban való részvétel befejezésére szólított fel. Ebben legfőbb támogatója a felesége, Bernadette Sands McKevitt volt, aki szintén az IRA felső vezetéséhez tartozott. Elképzeléseikről azonban nem sikerült a többi tagot meggyőzni, így október 26-án, McKevitt-ék,

³⁴ JANINE, A. Levy (2007): Terrorism Issues and Developments, Nova Publishers.192. o.

TERRORIZMUS

több magas rangú IRA vezetővel együtt lemondtak az IRA vezérkarában betöltött tisztségükről.³⁵

1997 novemberében egy Meath megyei tanyán a külön vonalások új szervezetét alapították: Óglaigh na hÉireann (Írország Önkéntesei) néven. Az elnevezés megegyezik az IRA-ra a gael nyelvben használt kifejezéssel, mely az Ír függetlenségi háborúban harcolt 1919-1921 között, melyre az összes ír nacionalista-republikánus paramilitáris csoport jogelődjeként tekint. Az új szervezetbe elsősorban a békefolyamatban való részvétel miatt a Provisional IRA-ból kiábrándult tagok között toboroztak. Legtöbbször a South Armagh Brigade-ből álltak át, mely a terroriszervezet egyik legütőképesebb és legelhivatottabb egységének számított.

A „Valódi IRA” elnevezés akkor került be a köztudatba, mikor az Armagh megyei Jonesboroughban felállítottak egy ellenőrzőpontot és a gépjárművezetőknek a fegyveresek úgy mutatkoztak be, hogy „Mi az IRA-tól vagyunk, a valódi IRA-tól”.³⁶

A RIRA fő célkitűzése az egységes Írország megteremtése a britek Észak-Írországból történő kiszorítása útján, erőszak alkalmazásával. A szervezet nem ismeri el a Nagypénteki Egyezményt, mivel értelmezésük szerint az nem változtat érdemben az 1921-es Angol-Ír Szerződésen, mely kettéosztotta Írországot. A politikai szárny, a 32 Megye Önrendelkezési Mozgalom (32 Counties Sovereignty Movement) alapítója, a

³⁵ MOONEY John - O'TOOLE, Michael (2004): Black Operations: The Secret War Against the Real IRA. Maverick House. 33. o.

³⁶ HARNDEN, Toby (1999): Bandit Country. Hodder & Stoughton. 429–431. o.

TERRORIZMUS

korábban említett Bernadette Sands McKevitt úgy fogalmazott, hogy bátyja, Bobby Sands nem azért áldozta az életét, hogy idegen hatalmak és szervezetek döntsenek az ír nép sorsáról.

A RIRA taktikája, hasonlóan a többi észak-írországi terrorszervezetéhez, az észak-írországi gazdasági, infrastrukturális célpontok, valamint a brit biztonsági erők támadása volt. A 2000-es évek elején több akciót hajtottak végre Anglia területén is, napjainkban azonban a tevékenységük az Ír-sziget területére korlátozódik.

Megalakulását követően nem sokkal a RIRA elkövette a Troubles időszak legtöbb halálos áldozatával járó terrorcselekményét az észak-írországi Tyrone megye, Omagh nevű kisvárosában 1998. augusztus 15-én, a Nagypénteki Egyezmény aláírása után 13 héttel. A támadásban 29-en vesztették életüket, és több mint 220-an sebesültek meg. Világszerte közfelháborodást váltott ki és a mai napig nem tisztázott az elkövetők személyazonossága. A robbantás után lezajlott számos vizsgálat során felmerült, hogy az érintett brit, ír és amerikai titkosszolgálatok rendelkezhettek információkkal a tervezett merényletről, azonban különböző okok miatt ezeket nem osztották meg sem egymással, sem a területileg illetékes RUC-val. A koordináció és az együttműködés hiánya pedig súlyos következményekkel járt.

1998. augusztus 13-án egy Paddy Dixon nevű férfi, egy barna színű Vauxhall Cavalier gépkocsit tulajdonított el az írországi Carrickmacross-ból. Dixon, az ír szolgálat, a Garda ügynöke volt, és mikor a RIRA felbérelte, hogy lopja el a járművet, egyből értesítette a tartótisztjét, aki tájékoztatta a felettesét. Akkor az a döntés született, hogy az ír szervek nem kívánnak közbeavatkozni az operatív pozíciójuk védelme érdekében.

TERRORIZMUS

Az MI5 által ügynökként foglalkoztatott Kevin Fulton azt állította 2001-ben, hogy a támadás előtt három nappal arról tájékoztatta a tartótisztjeit, hogy a RIRA egy hatalmas bombát fog áthozni a határon, megnevezve a készítőket és a rejtkehelyet is. Az RUC vezetője, Ronnie Flanagan azt reagálta a Fulton által elmondottakra, hogy az együttműködő által szolgáltatott adatok pontatlanok és ellentmondásosak voltak, de ugyanakkor azt is hozzátette, hogy a rendőrséghez nem jutott el minden információ, bizonyos adminisztrációs hibák miatt.

David Rupert, amerikai állampolgárt nemzetközi együttműködés keretében foglalkoztatta az MI5 és az FBI. Rupert adományokat gyűjtött a RIRA részére, és négy nappal a támadás előtt tájékoztatta a tartóját, hogy a RIRA egy nagyszabású bombatámadásra készül Omaghban vagy Derryben. Jelenleg nem ismert, hogy eme információ továbbításra került-e a RUC-nak.

Továbbá 2008-ban napvilágra került, hogy a többek között a technikai ellenőrzésért felelős brit szolgálat, a GCHQ (Government Communications Headquarters / Kormányzati Kommunikációs Központ) lehallgatta az elkövetők telefonjait, azonban az így beszerzett adatok csak a robbantást követően kerültek megküldésre a RUC-nak.

A szervek felelőssége nem egyértelmű, de több független vizsgálat során is felmerült, hogy a titkosszolgálatok olyan adatokat tartottak vissza, melyekkel megakadályozható lett volna a támadás.

A Vauxhallba összesen 230 kg ammónium-nitrát alapú robbanóanyagot helyeztek el, és a robbantás napján, augusztus 15-én az elkövetők átlépték vele az ír határt, és 14:19-kor megérkeztek vele Omagh központjába. Az eredeti terv szerint a

TERRORIZMUS

városi bíróság épülete előtt kellett volna robbantani, azonban ott éppen nem találtak parkolóhelyet, így onnan kb. 200 méterre álltak meg az autóval.

A RIRA részéről három figyelmeztetést küldtek telefonon a rendőrségnek, azonban a bomba elhelyezkedése pontatlanul került meghatározásra, és amikor a hatóság megkezdte az evakuációt, éppen a Vauxhall felé kezdte el terelni az embereket. A detonáció 15:10-kor következett be, 21-en azonnal életüket vesztették a helyszínen, 8-an pedig a kórházban haltak meg. A RUC azzal vádolta a RIRA-t, hogy szándékosan adtak fals információkat azért, hogy minél több legyen az áldozat. A RIRA bár vállalta a felelősséget a terrorcselekmény elkövetéséért, határozottan tagadta, hogy szándékukban állt volna sérüléseket okozni a civil lakosságnak. A helyzetet tovább rontotta, hogy a térségben lévő egészségügyi ellátó intézmények nem voltak felkészülve ilyen nagy létszámú sebesült ellátására.

Az omagh-i robbantás helyi és nemzetközi szinten is óriási felháborodást váltott ki. A Sinn Féin vezetése a békefolyamatok ellenzőinek tulajdonították a terrorcselekményt. A nagy erővel folyó nyomozás mellett a RIRA-t, a Provisional IRA is komoly nyomás alá helyezte. Több mint hatvan embert kerestek meg, akikről azt vélték, hogy valamilyen módon közük lehetett a robbantáshoz és a RIRA-hoz, majd megfenyegették őket, hogy ne tegyenek olyat, ami szembemegy a Provisional IRA céljaival. Valamint, hogy a továbbiakban ne „dézsmálják meg” a Provisional IRA fegyverraktárait, ahonnan a RIRA nagyobb mennyiségű hadianyagot eltulajdonított korábban. A szervezetet vezető McKevitt házaspárnak hosszú ideig bujkálnia kellett. A RIRA-ra helyeződő folyamatos nyomás hatására a szervezet 1998. szeptember 8-án bejelentette, hogy felfüggeszti a fegyveres tevékenységét. Még abban az évben decemberben

TERRORIZMUS

Martin Mansergh, az ír kormány képviselőjében tárgyalta Michael McKeivittel, hogy meggyőzze arról, oszlassa fel a RIRA-t. McKeivitt ezt megtagadta arra való hivatkozással, hogy ebben az esetben az emberei teljesen védtelenekké válnának a Provisional IRA bosszújával szemben.

1999-ben a RIRA megkezdte az előkészületeket egy újabb akcióorozat végrehajtásához. Májusban három RIRA tag utazott a horvátországi Split városába, hogy fegyvereket vásároljon, melyeket később Írországra csempészték. Október 20-án az ír rendőrség 10 embert vett őrizetbe egy művelet során, mikor rajtaütöttek egy RIRA kiképző táboron az Írországi Meath megyében.

2000. január 20-án a RIRA az Irish News napilapban jelentette be, hogy újra fegyveres akciókat fog végrehajtani. Az omagh-i robbantás után a RIRA vezetés nem akart totális terror-hadjáratot indítani Észak-Írországon, mivel attól tartottak, hogy hazai terepen az újabb civil áldozatok jelentősen rontani fogják a szervezet támogatottságát. Az angliai akcióktól továbbá azt is remélték, hogy minél több kiábrándult Provisional IRA tagot sikerül majd átcsábítani a RIRA-ba. Az egyik legnagyobb sajtónyilvánosságot kapott akciónk az volt, mikor az MI6 londoni főhadiszállásának épületére rálöttek, egy RPG-22-sel.

Az újabb akciók ellenére a RIRA jelentősen meggyengült, mivel az elhárító szervek hatékony munkája nyomán egyre több informátort sikerült bevonni a szervezetből, és számos vezetőt tartóztattak le. Köztük Michael McKeivitt-et, akit 2003-ban 20 év börtönre ítélték.

McKeivitt bebörtönzése után a RIRA újraszerveződött, és 2004-ben ismét aktivizálódott. Először egy gyújtóbombás támadásorozatot követtek el belfasti, protestáns érdekeltségbe

TERRORIZMUS

tartozó épületek ellen, majd a Royal Ulster Constabulary átszervezéséből létrejött Police Service of Northern Ireland (Észak-Írország Rendőri Szolgálat / PSNI) ellen hajtottak végre akciókat, melyek célja kifejezetten a békefolyamat hátráltatása volt.

2008. február 7-én a RIRA bejelentette, hogy ismét nagyobb volumenű támadásokat fog végrehajtani az általuk legitimnek titulált célpontok, a brit hadsereg, az észak-ír rendőrség és egyéb állami szervek ellen. Továbbá eme közleményben a RIRA annak ellenére, hogy az eseményt követően bocsánatot kért az ártatlan áldozatok hozzátartozóitól, tagadta, hogy érdemi szerepe lett volna az omagh-i robbantásban.

2009. március 7-én a Massereene katonai támaszpontonál a RIRA lelőtt két brit katonát, akik éppen a laktanya bejárata előtt a házhoz szállított pizzájukat vették át a futártól. 1997 óta ez volt az első eset, hogy a Brit Hadsereg veszteséget szenvedett Észak-Írországban.

A szervezet a hadianyagok beszerzése érdekében kelet-európai csatornákat keresett. 2008 januárjában Vilniusban egy álvásárlás során a litván hatóságok szorosán együttműködve az MI5-val letartóztatták Michael Campbell-t (korábban az omagh-i robbantással összefüggésbe hozott Liam Campbell testvérét), mikor nevezett a RIRA részére akart mesterlövész puskákat, löszert és kb. 10 kg plasztik robbanóanyagot vásárolni. Az elfogás akkor történt, mikor a litván főváros ipari negyedében, egy gyártelepen Campbell 10.000 EUR-t adott át a fegyverkereskedőknek, akik valójában a litván rendőrség fedett nyomozói voltak. Az eljárás során Campbell mindent tagadott, többek között azt is, hogy a RIRA tagja lett volna. Azt állította, hogy a britek provokációjának áldozata lett. Az ügy azóta is

TERRORIZMUS

folyamatban van, mivel a litván legfelsőbb bíróság szerint új eljárást szükséges kezdeni a titkosszolgálati úton beszerzett bizonyítékok nem megfelelő kezelése miatt.³⁷

2012. július 26-án a RIRA hivatalosan is egyesült a Republican Action Against Drugs (Kábítószer-ellenes Republikánus Mozgalom / RAAD) nevű ír nacionalista szervezettel, valamint több kisebb paramilitáris csoporttal. Az új szervezet magát IRA-nak nevezi, a médiában leginkább Új IRA-ként utalnak rá. A PSNI szerint az Új IRA nagyjából 250-300, fegyveres akciókban is bevethető aktivistával rendelkezik.³⁸

A RIRA-val kapcsolatban beszélni kell a szervezett bűnözéshez fűződő kapcsolataikról is. Időről időre felmerül, hogy komolyan érintett az írországi és észak-írországi szervezett bűnözésben. Leginkább a területén működő bűnözői csoportoktól szed védelmi pénzt, de információk vannak arról is, hogy foglalkoznak csempészetrel és kábítószer terjesztéssel is. Ez utóbbi különösen visszasan hat a RAAD-dal való egyesülés óta.

2012. szeptember 3-án a RIRA dublini vezetőjét, Alan Ryan-t, az ír főváros egyik külső kerületében agyonlőtték. A rendelkezésre álló adatok szerint a gyilkosság oka nem köthető a terrorizmushoz közvetlenül. A Ryan és emberei több bűnözői csoporttól is pénzt követeltek a zavartalan működésükért cserébe, és feltehetőleg ennek során alakulhatott ki elszámolásai

³⁷ Nem ez volt az első próbálkozás Kelet-Európa irányába, 2001-ben egy hasonló akció során három RIRA tagot tartóztattak le Szlovákiában szintén az MI5 aktív közreműködésével.

³⁸ The Guardian: Republican dissidents join forces to form a new IRA. 2012. 06. 26. <http://www.theguardian.com/uk/2012/jul/26/ira-northern-ireland-dissident-republican-groups> (letöltés időpontja: 2017. 07. 01.)

TERRORIZMUS

vita, mely drasztikus véget ért. Alan Ryan-t az IRA hagyományai szerint katonai tiszteletadással temették el Dublinban több ezer ember részvételével. A koporsójánál három, jellegzetes IRA öltözetet viselő férfi díszlövést adott le, melyből óriási botrány lett Írországon belül, mivel ilyenre, az egyébként az Egyesült Királysághoz hasonlóan rendkívül szigorú fegyvertartási szabályokkal bíró országban több mint tíz éve nem volt példa.

Az alvilági tevékenység egyébként kifejezetten rosszat tett a szervezet társadalmi támogatottságának, ezért az Új IRA vezetése az átszervezés során számos korábbi, a bűnöző életmód miatt vállalhatatlanná vált prominens személyt „parkoló pályára” tett.

Egy másik, a rendezést elutasító szervezet a Folytatólagos Ír Köztársasági Hadsereg (Continuity Irish Republican Army, CIRA), mely a Provisional Irish Republican Army-ból vált ki 1986-ban, de az 1994-es tűzszünet kihirdetéséig nem volt aktív.

1986 szeptemberében ülésezett a Provisional IRA legfőbb döntéshozó szerve, a Hadi Tanács (General Army Convention). Összehívásának indoka az ún. távolmaradás politikája folytatásának megvitatása volt. A Provisional IRA alapokmánya ugyanis határozottan állást foglalt az előbbi megközelítés mellett, mivel a szervezet egyik alapvetése volt, hogy az egységes Írország megteremtésének megtörténte előtt semmilyen törvényhozó testületet nem ismer el, legyen az Nagy-Britanniában vagy az Ír Köztársaságban. A Gerry Adams vezette Sinn Féin részéről azonban egyre több indítvány érkezett arra nézve, hogy új alapokra kéne helyezni a politikai szárny működését, és részt venni a népképviselői szervezetekben, ezáltal is elősegíteni az ír egyesítési törekvéseket. A küldöttek kétharmadát sikerült meggyőzni ennek célszerűségéről, és így a

TERRORIZMUS

Sinn Féin részére lehetővé vált, hogy sikeres megválasztása esetén képviselőt küldjön az ír parlamentbe (Dáil Éireann)³⁹.

A fenti döntéssel szemben állók megalakították a Folytatólagos Hadi Tanácsot (Continuity Army Council), és nem sokkal később létre jött a Continuity IRA, mely becslések szerint kb. 50-100 fős állománnyal rendelkezett. A terrorszervezet semmilyen aktivitást nem mutatott a Provisional IRA 1994-ben kihirdetett tűzszünetéig. Ekkor jelentették be, hogy folytatni akarják a britek elleni fegyveres harcot.

Viszonylag kis létszáma ellenére a CIRA számos támadást hajtott végre elsősorban a brit biztonsági szervek ellen. A terrorcsoport a mai napig működik, viszont az évek során több kisebb szervezetre bomlott, de hivatalosan nem csatlakozott a RIRA-ból alakult Új IRA-hoz.

Észak-Írország aktuális biztonsági helyzete

Az Europol által évente kiadott, a terrorizmust értékelő jelentés (European Union Terrorism Situation and Trend Report / EU TE-SAT 2015) szerint a szélsőséges ír republikánus csoportok (melyek nem fogadják el a Nagypénteki Egyezményben foglaltakat) aktivitása nem csökkent a 2014-es évben.

Jelenleg három csoport jelenti a fő biztonsági kockázatot a térségben.

³⁹ BELL, J. Bowyer (1997): The Secret Army: The IRA, Poolbeg, revised third edition, Dublin.

TERRORIZMUS

- a RIRA-ból és a RAAD-ból alakult New IRA (Új IRA)
- az 1986-ban a Provisional IRA-ból kivált Continuity IRA
- Óglaigh na h-Éireann (ONH / Warriors of Ireland / Írország Harcosai)

A fentiek közül a legkisebb az ONH, azonban eme tömörülés is képes arra, hogy súlyos károkat okozó, illetve több ember életét veszélyeztető merényleteket hajtson végre.

2014-ben 22, 2015-ben pedig 16 támadást intéztek az észak-írországi biztonsági erők ellen. Ezek elszenvedői leginkább rendőrtisztek, katonák, illetve a büntetés-végrehajtás munkatársai voltak. Továbbá néhány esetben házilag készített robbanószerkezeteket helyeztek el közterületen és különböző kereskedelmi épületeknél. A támadások nagy részére Észak-Írország területén került sor, de néhány robbanószerkezetet angliai címekre is küldtek postai úton.

Az egyes csoportok között továbbra is megosztottság tapasztalható, egymás között, valamint különböző bűnözői csoportokkal is vannak kisebb-nagyobb összetűzések.

A csoportok leginkább Észak-Írország területén aktívak, de információk vannak arra nézve, hogy a pénzügyi és logisztikai háttértámogatás jelentős része érkezik az Ír Köztársaság területéről, ahol továbbra is maradtak olyan titkos IRA fegyver lerakatok, melyeket nem érintett a fegyverek beszolgáltatása.⁴⁰

⁴⁰ EU Terrorism Situation and Trend - Report 2015.

<https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015> (letöltés időpontja: 2017. 05. 29.)

TERRORIZMUS

Átalakulás a biztonsági szervek struktúrájában

1969. augusztus és 2007. július között Észak-Írországból zajlott a Brit Hadsereg történetének leghosszabb hadművelete „Lobogó Hadművelet” (Operation Banner) néven. A legmozgalmasabb időszakban, az 1970-es években kb. 23.000 brit katona állomásozott ott. A jelenlétük célja leginkább a helyi rendőri szerv, a Royal Ulster Constabulary munkájának támogatása volt, mely katonai egységek nélkül képtelen lett volna ellátni a feladatait számos régióban. A Nagypénteki Egyezményt követően a hadsereg egyre több egységet hívott vissza, és a katonai műveletek száma is erősen lecsökkent.⁴¹

2001. november 4-én a Royal Ulster Constabulary-t átszervezték, és egy teljesen új rendvédelmi szervet hoztak létre Police Service of Northern Ireland (PSNI / Észak-Írországi Rendőri Szolgálat) néven, melynek felépítése leginkább a Nagy-Britanniában megszokottakat tükrözi.⁴²

Az új szerv létrehozásánál fontos szempont volt, hogy egy elnevezésében is új rendőrség jöjjön létre, mely a RUC-hoz képest inkább polgárbarát, és a közösségi rendőrség filozófiája szerint működik. Ez már az elnevezésben is megmutatkozik, mivel szándékosan került elhagyásra a „constabulary”, mely az angol nyelvben inkább a karhatalmi egységekre utal, helyette lett a „police service”, azaz rendőri szolgálat. Az állomány tekintetében is történtek változások. A hivatásos rendőrök

⁴¹ RIPLEY, Tim – CHAPPEL, Mike (1993): Security forces in Northern Ireland (1969–92). Osprey. 19–21. o.

⁴² DOHERTY, Richard: The Thin Green Line – The History of the Royal Ulster Constabulary GC. 348. o.

TERRORIZMUS

korábban kb. 90%-ban protestánsok voltak, melyen mindenképp változtatni akartak, hogy az ír katolikus polgároknak is nagyobb bizalma legyen a rendőrökben, ezért ezekből a közösségekből is elkezdtek toborozni. Mára sikerült elérni az 50-50%-os arányt a protestáns és a katolikus munkatársak arányában.⁴³

Jelenleg a rendészeti feladatok ellátása során már nem szükséges külön biztosítást kérni a hadseregtől, azonban azt érdemes megjegyezni, hogy bár a biztonsági helyzet jelentősen javult az elmúlt évtizedekhez képest, a PSNI munkatársai, ellentétben az Egyesült Királyság többi részén megszokottakkal, minden esetben fegyverrel teljesítenek szolgálatot. A rendőrségi jelzettel ellátott gépjárművek mindegyike páncélozott, és a rendőrségi objektumok leginkább katonai támaszpontokhoz hasonlítanak magas falakkal és őrtornyokkal. Természetesen a fokozott biztonsági intézkedések nem kevés pénzbe kerülnek. A PSNI költségvetése évi kb. 836,5 millió font, ami átszámolva kb. 324 milliárd HUF.⁴⁴

Az észak-írországi biztonsági helyzet fenntartása csak a társszervek közötti szoros együttműködés útján tud működni. A PSNI folyamatosan együttműködik a British Security Service-szel, ismertebb nevén az MI5-val, és a robbanószerek hatástalanítása során a Brit Hadsereg tűzszerész szolgálatával, de e mellett nagyon szoros a koordináció az ír rendőrséggel (An Garda Síochána) is, hiszen a különböző utódszervezetek a határ

⁴³ MCGOLDRICK, Stacey – MCARDLE, Andrea (2006): *Uniform Behavior: Police Localism and National Politics*. Palgrave Macmillan. 116. o.

⁴⁴ MORRISON, John F. (2013): *Origins and Rise of Dissident Irish Republicanism: The Role and Impact of Organizational Splits*. A&C Black. 189. o.

TERRORIZMUS

mindkét oldalán tevékenykednek, így az ellenük való hatékony fellépés is csak a két ország érintett szolgálatainak intenzív együttműködése útján lehetséges.

A rendészeti szervek munkatársainak képzésénél a biztonságtudatosság különösen nagy jelentőséggel bír, hiszen az utóbbi években a paramilitáris csoportok első számú célpontjaivá a rendőrök, katonák és a börtönőrök léptek elő. A hivatásos állományúak számára kötelező feladat különböző önellenőrző útvonalak kidolgozása és használata, továbbá a rendvédelmi és katonai objektumokból való távozáskor tábla figyelmeztet arra, hogy ne maradjon a gépjárműben látható helyen semmilyen olyan tárgy (pl. belépőkártya), mely utalhat a vezető munkahelyére. Az Észak-Írországból dolgozó rendőrök és MI5 tisztek elmondása szerint az egyik legnehezebb tényező a különböző felderítések, nyomozások vagy műveletek végrehajtása során az, hogy az ír-republikánus közösségek rendkívül izolált egységeket alkotnak. Rendkívül problémás a humán források tanulmányozása és beszerzése, ugyanis egy ilyen környezetben folyamatos a dekonspiráció veszélye, mely ebben az esetben igencsak súlyos következményekkel járhat.

Tanulságok, (vég)következtetések

Megállapítható, hogy bár az észak-ír konfliktust korántsem lehet befejezettnek tekinteni, az egyes közösségek közötti etnikai és felekezeti feszültségek továbbra is fennállnak. Azonban a Nagypénteki Egyezmény és az azt követő leszerelési folyamat miatt a helyzet napjainkra jelentős mértékben konszolidálódott a XX. század utolsó évtizedeihez képest. Mivel a korábban nagy létszámmal és komoly társadalmi támogatottsággal bíró IRA

TERRORIZMUS

felhagyott az erőszakos cselekmények végrehajtásával, és immár csak politikai eszközökkel küzd Írország újraegyesítéséért.

A konfliktus kezelése a brit hatóságok részéről óriási anyagi ráfordítást igényelt az évek során. Bár a biztonsági helyzet fenntartása ma sem kis összeget emészt fel Észak-Írországban, de mégsem kell a népesség és a terület méretéhez képest hatalmas létszámú katonai egységeket ott állomásoztatni, hiszen nem egy gerilla hadsereg ellen kell fellépni, hanem az igencsak meggyengült utódszervezetekkel szemben, melyek mostanság leginkább kisebb és célzottabb pusztítást okozó merényleteket hajtanak végre. A társadalmi bázis elvesztésének több oka is van, egyrészt a többség belefáradt az állandó konfliktusba, illetve az Egyesült Királyság többi részéhez képest alacsony életszínvonalba. Az eredményes béketárgyalásokat követően nagyszámú civil áldozatot követelő akciókat nem lehetett már legitimálni a közvélemény számára (lásd: omagh-i merénylet), valamint a szélsőséges csoportok aktív részvétele a szervezett bűnözésben szintén sok, esetlegesen hasonlóan radikális republikánus nézeteket valló ír nemzetiségű személyt távol tart.

Az észak-írországi biztonsági szervek erőfeszítései a rend fenntartása érdekében az évtizedek során természetesen elvitathatatlanok, azonban azt mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy a helyzetet csak politikai úton lehetett rendezni. Ehhez természetesen szükséges volt a többoldalú tárgyalásokon a részt vevő felek kompromisszumkészsége. A megvalósult részleges autonómia és a lojalista, valamint a republikánus közösségek arányos részvétele a helyi népképviselői szervezetekben az erőszak alkalmazásával szemben valódi alternatívát képez az egyes politikai célok megvalósításához. Így az észak-írországi események rávilágítanak arra, hogy a terrorizmus elleni hatékony

TERRORIZMUS

fellépés csak a rendészeti-katonai és politikai-társadalmi aspektusokból való komplex megközelítés útján lehetséges.

Irodalomjegyzék

- HUNTINGTON, Samuel P. (1968): Political Order in Changing Societies.
- HUNTINGTON, Samuel P. (1976): The Crisis of Democracy: On the Governability of Democracies
- HUNTINGTON, Samuel P. (1998): A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása, Európa Kiadó Budapest.
- Anglo-Irish Treaty – 6 December 1921. <http://treaty.nationalarchives.ie/document-gallery/anglo-irish-treaty-6-december-1921/anglo-irish-treaty-6-december-1921-page-1/> (letöltés időpontja: 2017. 07. 22.)
- O'BRIEN Brendan (1999): The Long War: The IRA and Sinn Féin, Syracuse University Press.
- MOLONEY, Ed (2002): A Secret History of the IRA. Penguin Books
- MAYE, Brian: Arthur Griffith, Dublin, Griffith College Publications, 1997
- ENGLISH, Richard (2003). Armed Struggle: The History of the IRA. Pan Books
- DILLON, Martin: The Dirty War: Covert Strategies and Tactics Used in Political Conflicts Taylor & Francis, 1999
- BELL, J. Bowyer: (1997). The Secret Army: The IRA. Transaction Publishers
- HARNDEN, Toby (1999). Bandit Country – The IRA and South Armagh. Hodder & Stoughton
- MALINARICH, Nathalie (November 13, 2001). "Flashback: The Berlin disco bombing". BBC News.

TERRORIZMUS

- BOYNE, Sean (1 August 1996). "Uncovering the Irish Republican Army". Jane's Intelligence Review.
- FEENEY Brian: Sinn Féin: a hundred turbulent years.
- O'BRIEN, Brendan (1995): The Long War, the IRA and Sinn Féin
- COOGAN, Tim Pat (2002): The Troubles: Ireland's ordeal 1966-1996 and the search for peace. London: Hutchinson
- THATCHER, Margaret (1984): Speech to Conservative Party Conference, 12 October 1984
- DE BARÓID, Ciarán (2000): Ballymurphy And The Irish War. Pluto Press
- AUGHEY, Arthur (2005): The politics of Northern Ireland: beyond the Belfast Agreement. Routledge.
- JANINE, A. Levy (2007): Terrorism Issues and Developments, Nova Publishers
- MOONEY John — Michael O'Toole (2004): Black Operations: The Secret War Against the Real IRA. Maverick House
- MCGOLDRICK, Stacey — MCARDLE, Andrea (2006). Uniform Behavior: Police Localism and National Politics. Palgrave Macmillan
- MORRISON, John F. (2013). Origins and Rise of Dissident Irish Republicanism: The Role and Impact of Organizational Splits. A&C Black
- BELL, J Bowyer, The Secret Army (1997): The IRA. Poolbeg, revised third edition. Dublin.